

A Király Érkezése. A történelmi múlt szerepe egy kortárs finn turizmus- és lokalitásfejlesztésben

Csendes vidéki finn kisváros. Loviisa, alig egy órányi autóútra Helsinkitől első látásra nem sok mindenben különbözik a tengerparton lévő többi városkától.¹ A központban több 19. századi faház között megjelenik az 1960-70-es évek funkcionalista finn építészete is, kissé vegyessé téve a városképet. Ennél sokkal egységesebb hatást kelt az innen délre, a kikötőig elterülő faházak övezet. De nemcsak itt találhatók történelmi épületek, hanem a városközponttól északra és keletre, ahol a 18. században épült védvonal bástyái, a Rosen és az Ungern magasodnak. A korabeli helyőrséget vezető kapitány is ezek közelében élt, az 1755-ben épült kapitányi házban, ami ma a park övezte városi múzeum.

Ezen a július eleji szombaton, valamivel dél után viszonylag sokan gyülekeznek a Generális legelőjének nevezett téren, ami körbeveszi a múzeumot. Az idő kegyes, így körülbelül 200-300-an lehetünk a modern négy-ötemeletes házak övezte téren. A magányosan álló 18. századi emeletes palota hátsó homlokzata kevésbé díszes, sőt, be nem vakolt javítások foltozzák. Errefelé nincs kijárat közvetlenül bentről, így a ma itt előadásra kerülő színdarab, a Király Érkezésének helyet adó sátrat a hátsó homlokzat elé állították. Nem is igazán egy sátor ez, inkább egyfajta árnyékoló: gerendaváz tetejére feszített vászon. A közönség felé néző oldalon virágfonat csavarodik a tetejéről az oszlopok mentén a földig. A sátor alatt két régi faszék és egy egyszerű régebbi faasztal, rajta egy sakk készlet felállítva. Oldalt hátrébb terített asztal, egyelőre letakarva. E 'színpaddal' szemben kerti padok, asztalok és székek kisebb-nagyobb csoportokban. Néhányan plédeket leterítve ülnek a füves téren.

A megjelentek két nagyobb csoportra bonthatóak minden különösebb vizsgálódás nélkül. A rendezvényre kilátogatók, idősek és kisgyerekes családok várakoznak a műsor kezdetére. Eközben csendesen beszélgetnek, éhüket, szomjukat csillapítják, a gyerekek játékokkal, futkározással ütik el az időt. Vannak azonban, akik teljesen kilógnak a 'tömegből'. Elszórtan, kisebb csoportokban állodogálva vagy éppen plédeken, kosarakkal, régies kis kézításkákkal üldögélve történelmi ruhákban várakoznak körülbelül kéttucatnyian. Az e csoportba tartozó hölgyek szinte mindannyian abroncsos szoknyájú, erősen dekoltált ruhákban, napernyővel jelentek meg. Az urak egy része hosszú elegáns kabátba vagy Károly-kori katonai uniformisba öltözött, mindkét esetben 18–19. században divatos háromoldalú tricorntal kalappal, térdig érő harisnyával és néhányan parókával kiegészítve. Rajtuk kívül néhányan talán egy szűk évszázadnyit csúszva színes frakkban, keménykalapban érkeztek. Egy-egy párost történelmi ruhá-

¹ A kutatást a Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj támogatta, bázisa a savonlinnai Finnish Network University for Tourism Studies volt. Adatközlőim mellett külön köszönettel tartozom Bo Lönnqvistnek (Helsinki) és Petri Raivonak (Joensuu) a kontextus megértésében nyújtott segítségükért.

1. kép: A helyszín: a Kapitány házának (Kommendantshuset / Komendantintalo) hátsó homlokzata előtt a Generális legelőjén (Generalshagen / Kenraalinhaka). Pusztai Bertalan felvétele.

ba öltözött gyerekek is kísérnek. Egy szegényesebb, de szintén nem kortárs ruházatú hegedűs kicsit távolabb gyakorol. Egyelőre előkészületek zajlanak. A 'beöltözöttek' legtöbbje a 'civilkekhez' hasonlóan várakozik, beszélget, esetleg ruháját, sminkjét, parókáját igazgatja. A színpadnak számító sátor körül zajlanak még előkészületek, illetve a nézők mögött egy egészen kicsi ágyú körül foglalatostkodik két sárga-kék színű katonai ruhás férfi.

Az események kezdetét nem jelzi semmi különösebb figyelemfelhívó hang, hanem déli egy órakor megjelenik egy udvari bolondnak öltözött szakállas, középkorú férfi, aki tréfás szövegeket felolvasva kezdi szórakoztatni és a színpad elé, maga köré gyűjteni a megjelenteket. Törekvése sikerrel is járt, a megjelentek, történelmi ruhában vagy anélkül közelebb húzódnak a színpadhoz és így hallgatják a tréfás történeteket. Tíz perccel később a bolond befejezi előadását és az összegyűlték háta mögött eddig az ágyút igazgató, katonai parancsnoknak öltözött, parókás középkorú férfi hirdeti ki az események kezdetét. A rövid szózat után elsüti az ágyút, majd egyszerűbb, de szintén korhű ruhát viselő társával szuronyos puskájukat a vállukra véve csatlakoznak a színpad előtti tömeghez.

Ebben a pillanatban oldalról idősebb férfi érkezik fehér lovon, különlegesen díszes történelmi viseletben. Belovagol a színpad oldalára, leszáll a lováról és helyet foglal a sátor alatt található egyik széken. A másik székhez az eddig a tömegben várakozó egyik történelmi ruhás szereplő lép, de nem foglal helyet. Csatlakozik hozzá és a színpad hátterében helyezkedik el két történelmi ruhás hölgy. Hárman mintha kíséretet adnának a főszereplőnek, akinek a szomszédos asztaltól egy szolgálólánynak öltözött

2. kép: Utolsó simítások a korhű jelmezeken. Pusztai Bertalan felvétele.

szereplő pezsgőt hoz. Ismét a bohóc lép színre és ezúttal egy történetbe kezd a svéd királyról. Közben a korábban ágyút elsütő férfi a színpad szélére áll, vállán a szurony-nal együtt csaknem két méteres puskájával. Az idősebb, már helyet foglalt főszereplő maga elé mélázva kortyolgatja a pezsgőjét. A nézők érdeklődve hallgatják a bolondot. A színpad háttérében a két hölgy helyet foglal, a férfi továbbra is a főszereplőhöz közel, egyik kezét díszes ruháján, másikat sétapalcáján nyugtatva áll. A háromfős kíséret a történelmi háttérrel adja. Az idő tökéletes, a környék csendes és nem is vagyunk annyira sokan, hogy ne lehetne hallani a hangosítás nélkül beszélő bolondot. A tömegben egy keménykalapos, történelmi frakkos férfi videofelvételt készít, a sajtó munkatársa több szögből is fotózza a színpadot és a megjelenteket.

Eközben a színpadon továbbra is egyedül üldögélő idősebb férfi lassan elszunnyad. Feje kicsit oldalt biccen, keze elernyed. A bohóc befejezi szövegét és félrehúzódik. Ebben a pillanatban barna lovon egy sötét katonai ruhás, parókás férfi érkezik hátulról. Leszáll a lováról, a színpad elé áll, teátrális módon szétnéz a tömegben, majd hátat fordítva az üres székhez lép, köpenyét leveszi és helyet foglal a másik főszereplővel szemben. A szunyókáló másik szereplő erre felébred. A bohóc ismét a színre lép és folytatja történetét. A főszereplők némi pezsgő és gyümölcs elfogyasztása után sakkjátszmába kezdenek. A színpad másik oldalára egy leginkább első világháborús egyenruhára emlékeztető ruházatban egy másik szereplő áll. A játszma csendesen folyik: a főszereplők nem szólalnak meg, néha csipegetnek a felszolgált finomságokból, belekortyolnak pezsgőjükbe. A bohóc folyamatosan 'közvetíti' a mérközést.

Idővel a játszma lelassul és a közönség elé lép egy egyszemélyes bábszínház: fiatal nő dobozszerű építményt magán viselve kis színpadon egy bábjátékokat ad elő, ami leköti az eddig kevésbé figyelő gyermekcsereget is. A mese finn és svéd nyelv-

ven megy. A mese végeztével ismét előtérbe kerül a sakkjátszma. A játék intenzitása ugyan nem fokozódik, de néhány lépésen belül a világos ruhás svéd király veszít az orosz cárral szemben. És ezzel elveszti a svéd birodalom keleti, finn területeit. A nézők megtapsolják az előadást, de senki nem siet haza. A kellemes idő, csendes környék e nyári szombaton sokakat maradásra bír. Beszélgetések, piknikezés váltja fel az eddigi figyelmet. Nemcsak a 'civiliek', de a beöltözött szereplők is letelepednek a téren. Újságírók, kutatók kiváló pillanata ez. De nemcsak a hivatásos érdeklődők kérdeztetik a beöltözötteket, a nézők közül is néhányan beszélgetésbe elegyednek a beöltözött résztvevőkkel. Akik pedig tüntetően kedvesen, érezhető büszkeséggel, nyitottan válaszolnak a kérdésekre, mutatják meg korhű ruháikat, elemzik a 18. századi fegyvereket az érdeklődőkkel.

EGY FINNORSZÁGI SVÉD KISVÁROS ELMÚLT, DE EL NEM FELEDETT ARANYKOROKKAL

Az előzőekben 2008-ból megörökített történelmi újra játszó fesztivált, a Király Érkezését, a Helsinkitől keletre mintegy kilencven kilométerre fekvő Loviisában rendezik meg évente. A Finn-öböl partján fekvő csendes kisváros viszonylag rövid történelemmel büszkélkedhet. Előzményének tekinthető Degerby falu, amelyet a 16. században említeneek először. A mai Loviisa születése egyértelműen a világpolitikához köthető: a 18. századi eleji svéd – orosz háborúk nyomán a svéd birodalom keleti erősségei, Viborg és Fredrikshamn orosz fennhatóság alá került. A Viborgtól mintegy százötven kilométerre fekvő Loviisa környéke ekkor, a 18. század közepétől vált határövezetté, ahol egy új kereskedelmi és katonai állomás kiépítésére volt szükség. Ezen határerődítési törekvések miatt lett Degerby 1745-ben város, amelyet 1752-ben Lovisa Ulrika svéd hercegnőről neveztek el.²

A települést rövid történelme java részében svéd anyanyelvű lakosság lakta, akik annak a finnországi svéd közösségnek a részei, amely döntően Finnország déli és nyugati partvidékén, illetve a finn szigetvilágban él.³ Az 1880-as évekből származó első feljegyzések szerint a lakosság 96%-a még svéd anyanyelvű volt. Bo Lönnqvist szerint az 1870-es évekig a finn területeken élő svédek nem is reflektáltak arra, hogy ők egy sajátos nyelvi csoportot alkotnak.⁴ A csoport nyelvi öntudatra ébredését az hozta el, ahogyan a finn egyre inkább átvette a szerepet az adminisztráció nyelveként és így korábban svéd közösségekben is megjelent a finn nyelv.⁵ Loviisa esetében 1900–1940 között nőtt a finn nyelvű lakosság aránya körülbelül 20%-ra.

A második világháborút követő adminisztratív változások gyorsították a finn térnyerését a város területén, miközben bizonyos nyelvi területeket érintetlenül hagytak vagy alig változtattak. A történelmi városközponttól elszeparáltan fekvő Valko

² Lindroth–Soisalon-Soininen 2002: 130.

³ Jávorszky 1991: 96–97.

⁴ Lönnqvist, személyes közlés.

⁵ Idézi Virtanen 1994a: 44.

Loviisába olvasztásával (1956) került a város közigazgatási területét tekintve többségbe a finn nyelvű közösség. Egyik interjúalanyom mint egy alapvetően svéd nyelvű alvó kisvárost írja le az 1960-as évekből Loviisát, amely iránt semmi külső érdeklődés nem nyilvánult meg. Ez a helyzet akkor változott meg, amikor a loviisai atomerőmű 1969–1987 közötti építése alatt az ideiglenesen megjelenő orosz vendégmunkások mellett a város finn nyelvű közössége jelentősen gyarapodott. Egyes becslések szerint összesen 2000 finn nyelvű lakos költözött az akkor 9000 körüli lélekszámú városba az atomerőmű építése és az ezzel összekapcsolódó egyéb tevékenységek miatt.⁶ Mindezek nyomán a közigazgatási határok között a finn nyelvű lakosság 1988-ban 58%-ot tett ki. A Loviisa és az észak Vöro összehasonlító vizsgálatával foglalkozó 1980-as évek végi projekt idején a loviisai népesség 64 éves kor felett egyértelműen finnországi svéd többségű volt, az 50 évesnél idősebb korosztályban fej-fej mellett volt jelen a két nyelvi közösség, míg a fiatalabbak esetében finn többség volt.⁷

2010-ben a távolabb fekvő Ruotsinpyhtää, Pernaja, Liljendal falvak önállósága szűnt meg és lettek hivatalosan Loviisa részei. Az elmúlt fél évszázadban nemcsak a finn bevándorlás, a finnországi svéd elvándorlás, de a finnországi svéd lakosság előregedése is befolyásolta a nyelvi arányokat. Loviisában 1996-ban a lakosság 58,2% volt finn nyelvű, napjainkban kicsivel több, mint 59%.⁸ A városhoz kapcsolt falvak vegyes összetétele miatt a nyelvi arányok nem változtak, és a 15 ezer fő körüli lakosság különböző nyelvi csoportjai nyomokban még az eredeti területi elkülönülést mutatják a mára számos kisebb, elszeparált települést magába olvasztó városban.⁹

Loviisa mai arculatát nemcsak a 18. századi, katonai erősítéshez illeszkedő alaptervek határozzák meg, hanem az 1856-os tűzvész utáni újjáépítés is. Ekkor Georg Th. P. Chiewitz tervei nyomán születnek meg a kőből épült földszintből és fa felső szintből álló belvárosi házak, amelyeket a tisztán fából épült házak gyűrűje vesz körbe. Loviisa ezen belvárosi területe ma Finnország egyik legszebben megmaradt faházassövezete.¹⁰ A történelmi belváros tradicionálisan finnországi svéd etnikus tér. A régebbi, számos esetben 19. századi magánházakban döntően svéd ajkúak élnek, a városközponthoz csatlakozó, újabb területeken épült társasházakban inkább finn nyelvűek.¹¹ A történelmi belváros megőrzése olyan társadalmi mozgalommá vált az utóbbi évtizedben, hogy az ide beköltöző tehetősebb finn családok is ezzel végső soron e 'finnsvédés' etnikai tér fenntartásában vesznek részt.

Loviisa rövid története ellenére jól tetten érhető korszakai voltak a városnak. A 1750-es években kezdődött az erősített határvédelmi erősség időszaka. Az erősítőmunkák építéskor körülbelül 4000 katona állomásozott Loviisában. Ekkor épült meg Svartholma erődjé a város előtt található szigetvilág egyik szigetén, illetve az Ungern és a Rosen bástyák a városközponttól keletre, amelyek alapvető fontosságúak voltak az új keleti határok védelmében. A terület, az egész mai Finnországgal együtt az 1808-

⁶ Antikainen 1989: 5.

⁷ Virtanen 1994b: 59.

⁸ Lindroth–Soisalon-Soininen 2002: 130.

⁹ Antikainen 1989: 17.

¹⁰ Virtanen 1994a: 47.

¹¹ Virtanen 1994c: 64, 69–70.

3. kép: A történelmi pontosság minden részletben fontos a szereplőknek. Pusztai Bertalan felvétele.

09-es finn háborúban került orosz fennhatóság alá.¹² Ekkortól orosz katonai helyőrség állomásozott itt egészen az 1880-as évekig.

Loviisa már alapításakor széleskörű kereskedelmi jogokat kapott, amely 1809 után gyorsan fejlődött és ez elhozta a kereskedő város időszakát. A 19. század közepére a tengeri kereskedelem annyira sikeres volt, hogy Loviisának volt az egyik legnagyobb kereskedelmi flottája a finn területeken.¹³ A kereskedelmi tevékenységben egyre nagyobb hangsúly helyeződött a só importjára és a fűrészáru exportjára. Nemcsak az orosz területekkel 1809 után megnyíló vámmentes kereskedelem segítette a gazdasági növekedést, de az 1880-as években a papír és annak nyersanyagai iránti kereslet is hatalmas mértékben nőtt.¹⁴ A gyorsan fejlődő város a 19. század harmadik negyedében tartományi székhely lett. A kereskedelem hanyatlását a tengeri szállítást felváltó vasút okozta. Az, hogy a Helsinki és Szentpétervár között megépülő vasútvonal elkerülte Loviisát beteljesítette a kereskedelmi tevékenység hanyatlását.¹⁵

A 19. század kezdete óta ismert gyógyhatásúnak tartott forrásra 1865-ben épült az első jelentősebb fürdő. A századfordulóra Szentpéterváron és a Baltikumban is elismert fürdő fejlesztő hatása meglátszott a városon: a kaszinó mellett éttermek, panziók épültek.¹⁶ A 19–20. század fordulóján a fürdő virágzott, ami miatt a korszak Loviisáját

¹² Karonen 2001: 133.

¹³ Lindroth–Soisalon-Soininen 2002: 130–131.

¹⁴ Halmesvirta 2001: 158.

¹⁵ Lindroth–Soisalon-Soininen 2002: 130.

¹⁶ Virtanen 1994a: 46–47.

fürdővárosnak nevezik a helybeliek is. A fürdővárosi lét először az orosz forradalom miatt eltűnő orosz vendégek hiányában torpant meg, majd a fürdő 1936-os leégése beteljesítette a hanyatlást.¹⁷

A második világháború utáni időszakban a helyi gazdaságot éltető halüzem és faipar az 1950-60-as években komoly válságba került. Ebben az időben a szovjet háborús jóvátételként készített hajók gyártása, később, az 1970-es években az atomerőmű építése biztosított munkahelyeket a helyieknek, illetve vonzott ide betelepülőket. Az atomerőmű építésének lezárultával, a finn gazdaságot az 1990-es években súlyosan érintő gazdasági válság kicsit korábban megérkezett Loviisába: 1991 decemberében 14%-os volt a munkanélküliség.¹⁸

A fentebb jelzett etnikus tér mellett sajátos etnikus idő- és ünnepkultúra is jellemezte a kétnyelvű várost az 1980-as évek végén. Igaz volt ez a történelmi emlékezetre is: a finnországi svéd nyelvűek a tekintélyes erődvárosra emlékeztek, a finnek az iparvárosra, az ipari kikötőre és az atomerőműre Loviisa kapcsán.¹⁹ A nyilvános ünnepek esetében is sajátos kettősség, némely esetben keveredés figyelhető meg, amelynek elemeit nem feltétlenül tudatosítják azonos módon a két nyelvi közösség tagjai. A május 1-ei munkásünnepet a finnországi svéd lakosság jellegzetesen finnek érzi. Marina Airo szerint „a finnországi svéd ünnepek sokkal inkább középosztályiak”.²⁰ Finnország szerte a nyári napéjegyenlőségkor ünnepelt Juhannus napján a szokásos tűzgyújtás mellett Loviisában a finnországi svéd szigetvilágra jellemzően póznát is állítottak. A városban az 1980-as évek végén a finn függetlenség napját (december 6.), a finnországi svéd örökség napját (november 6.) és a veteránok napját (április 27.) ünnepelte a város hivatalosan. Ezek országos ünnepek, amely közül helyben a finnországi svéd nap jól kirajzolta a két közösség határát. Ehhez képest az olyan, a finn nemzeti eszméhez kapcsolódó ünnepek, mint a finn államférfi Johan Vilhelm Snellman május 12-ei vagy a finn irodalmi nyelvet Újszövetség-fordításával megteremtő Mikael Agricola április 9-ei emléknapja egyre inkább visszaszorulóban voltak az állami ünneplés keretei közé.²¹

A függetlenség napja és a város alapítását ünneplő augusztus 25-ei Loviisa Nap sokáig svéd nyelven megtartott hivatalos ünnepe volt a városnak, amelyet azonban az 1980-as évek végétől már két nyelven tartanak. Hiába részei a hivatalos állami ünnepeknek, bizonyos napokat a helyi közösség mégis inkább finnországi svéd ünnepnek érez. A nemzeti költő, Johan Ludvig Runeberg napja (február 5.) például helyben a svéd ajkú közösségbe szorult vissza. A finnországi svéd örökség napja mellett Luca napja is a svéd nyelvű közösséghez kapcsolódik.²² A december 13-ai Luca napja semmilyen állami kalendáriumban nem szerepel, de a finnországi svédek lakta területeken évtizedek óta ünnepelt. Loviisában 1954 óta ünneplik Luca napját. A szokást eredetileg Svédországból érkező tanárok terjesztették el és az 1950-es évektől svéd ajkú települések újságjai kezdték el bízni a Lucát megszemélyesítő lány megválasztására

¹⁷ Lindroth–Soisalon-Soininen 2002: 130.

¹⁸ Virtanen 1994a: 48.

¹⁹ Virtanen 1994c: 73.

²⁰ Airo 1994: 133.

²¹ Virtanen 1994d: 92–95.; Airo 1994: 133–34.

²² Airo 1994: 127.

4. kép: A bohóc finnül és svédül meséli a történetet. Pusztai Bertalan felvétele.

a helyieket. Loviisában, bár finn nyelvű lányok is pályázhatnak Luca szerepére, mivel az ünnep nyelve továbbra is svéd nyelvű és a kiválasztottnak nyilvánosan énekelnie is kell, ezért nem jellemző a finn lányok részvétele.²³

A TÁRSADALMI VÁLTOZÁSOK HATÁSA A HELYI IDENTITÁSRA ÉS A HELYI FEJLESZTÉSEKRE

Airo az 1980-as évek végéről jegyzi meg, hogy a kiterjedt nyelvi és kulturális jogok miatt Loviisában is időről időre nyilvános vita zajlik a svéd nyelvű lakosság privilégiumairól.²⁴ Terepmegfigyeléseink és szakirodalmi adatok is alátámasztják, hogy a svéd nyelvű lakosság előnyös helyzetéről létezik egy látens véleménykonfliktus a finn társadalomban.²⁵ Loviisában a bevándorló finn lakosság tagjaiban a negatív érzéseket értelemszerűen a svéd nyelvtudás hiánya miatt érzett esetleges kirekesztettség is erősítheti. Ráadásul például az atomerőmű miatt az ország legkülönbözőbb vidékeiről érkező bevándorlók kulturálisan olyan fragmentált csoportot alkotnak, akiknek semmilyen lokális kulturális tökéjük nincs, amelyre helyi identitásukat építeni tudnák. Ahogy Antikainen nevezi, e „történelem nélküli” csoport éppen ezért nem tud azonosulni a helyi kultúrával, amely markáns reprezentációjában ráadásul még legtöbbjüknek idegen (svéd) nyelvű is.²⁶

²³ Virtanen 1994d: 92–95.; Airo 1994: 130.

²⁴ Airo 1994: 128.

²⁵ Jávorszky 1991: 109.

²⁶ Anitkainen 1989: 17.

Mivel a finnországi svédek esetében polgárosult, helyben hosszú történelemmel rendelkező, fizikailag is a város központi területeit elfoglaló közösségről van szó, a svéd nyelvű lakosság érzékenyen reagált kisebbségbe kerülésére.²⁷ A 2018-as hivatalos statisztika szerinti 38% finnországi svéd lakosságaránnyal szemben a helyi önkormányzatban 51%-ot birtokol a svéd néppárt. A loviisai svéd nyelvűek számarányukhoz képest jelentősebb képviselője a helyi önkormányzatban csak megerősíti a magukról, mint érdekeiket védő közösségről alkotott elképzelést. Sőt, a társadalmi változások kapcsán növekvő szolidaritásról, a közös érdekek felismeréséről és a cselekvésre való készségről beszélhetünk esetükben.²⁸

A lakossági összetétel átalakulásával a helyi örökségbe minden akaratlagos törekvés nélkül is egyre több finn elem kerül, ezért a finnországi svéd szimbólumok (pózna állítás Juhannuskor, Luca napi ünnepségek) fontossága felértékelődött a helyi svéd ajkúak számára. E szokások a nyelv visszaszorulásával párhuzamosan a finnországi svéd lét és jelenlét fontos jelzői, megerősítői lettek; továbbvihető és továbbélthető szimbólumokként felértékelődnek. Loviisában a svéd nyelv mellett a korábban domináns közösség hagyományos kultúráját is fenyegeti a történelmi léptékben szemlélve hirtelen változás, amit az elmúlt évtizedek, például az atomerőmű miatti beköltözés hozott. Ez a kisebbségi jogokra fokozottan ügyelő Finnországban természetesen nem konkrét fenyegetést jelent. A helyben sokáig meghatározó finnországi svéd kultúra a stabilitását veszítette el, és ezért természetes módon elkezdett reagálni, védekezni, hogy megőrizze szerkezeti egységét. Egyes kutatások szerint megerősödött a finnországi svéd közösségen belül egymással szembeni lojalitás, amely így, csökkenő aránya ellenére sikeresen tudja társadalmi pozícióját és politikai befolyását megőrizni. A más-honnan ideköltöző finn nyelvűek számára ez, a kisvárosi léttel tetézve éppen akadálya az adaptációnak.²⁹ A kulturális változás ilyen helyi kontextusában figyelemre méltó az a mód, ahogy az éppen a helyi svéd nyelvű közösség által lakott faházaz óváros került a helyi településfejlesztési, ezen belül is turizmusfejlesztési törekvések középpontjába.

Jelentősebb turizmus sokáig nem volt Loviisában. A város mindössze negyven kilométerre fekszik Porvootól, amely hasonló faházaz negyedével, történelmi emlékhelyeivel sokkal több turistát vonzott.³⁰ Ahogyan az egyik interjúalanyom felidézte Loviisának ekkor még nem volt olyan fontos történelmi személyisége, mint Porvoonak Runeberg. Jóval később fedezték fel, hogy a zeneszerző Jean Sibelius itt töltötte fiatalságának néhány évét. Mára ugyan már kiállítások és városi tematikus túraútvonalak emlékeztetnek Sibelius itteni éveire, de ez egy új fejlemény. Jellemző a helyzetre, hogy az 1980-as évek végén még az atomerőmű volt a legnépszerűbb loviisai látnivaló évi körülbelül 10000 látogatóval.³¹ Ugyanekkor a kikötő lassú fejlesztése már elkezdődött. Ehhez kapcsolódóan egyfajta nyaralóhelyi imázs kialakítása is elindult, és bár a kikötő nem hozott gazdasági fellendülést, kisebb jachtok egyre többször kötöttek ki itt.

²⁷ Antikainen 1989: 17–18.

²⁸ Antikainen 1989: 17.

²⁹ Antikainen 1989: 18.

³⁰ Lindrot–Ritalahti–Soisalon-Soininen 2007.

³¹ Virtanen 1994a: 52.

4. kép: Johan Af Svestubbe kapitány (civilben építész) megtartja megnyitó beszédét. Pusztai Bertalan felvétele.

Ebben a helyzetben sújtotta Loviisát az 1980-as évek végén a gazdasági visszaesés. Az egész Finnországot az 1990-es évek elejétől egyre súlyosabban érintő válság közepette a loviisai stagnálás állandósult, és 1997-ben az országos 12,5%-os átlaghoz képest 17,9% volt a városban a munkanélküliség. Mindez cselekvésre készítette a városvezetést, amely az ország 1995-ös EU-s csatlakozásával megnyíló forrásokra is számíthatott ez ekkor hanyatló ipari térségként besorolt régió fellendítésében. A fejlesztés egyik újonnan kiválasztott főiránya a turizmus lett, amelynek, ahogy láthattuk, csak bizonyos sporadikus előzményei voltak. Az 1990-es évek közepére a kikötőre és annak marketingjére elköltött összegek visszakamatoztak és 1997-ben a loviisai lett az év kikötője Finnországban. Ez az eredmény a San Marina Guest Harbours hálózat tagjává tette a loviisai kikötőt, amely sokat segített a nemzetközi népszerűsítésben.³²

A kikötő fejlesztése mellett a turizmussal foglalkozó személyi állomány is fokozatosan fejlődött, a turizmus kér-

dése lassan felértékelődött. Jól mutatja a város saját turisztikai termékeiről és vonzáskörzetéről alkotott elképzelését, hogy 1997-ben a városi turisztikai költségvetés egyharmadát arra a költötték, hogy a várost néhány környékbeli, adottságait tekintve meglehetősen hasonló városban (Lahti, Porvoo, Kotka ill. Helsinki) népszerűsítsék. A városba látogató turisták számát ekkor 60-80.000-re becsülték. A helyi templom után a második leglátogatottabb vonzerő még mindig az atomerőmű volt.³³ Az alább bemutatásra kerülő fejlesztések hatására napjainkban körülbelül 120.000 turista látogat Loviisába, amelyek nagyjából 10.000 vendégéjszakát töltenek el ott.

Az 1990-es évek derekán készült turisztikai fejlesztési tervek az ugyan teljesen megszűnt, de az emlékezetben élő gyógyfürdő múltja miatti kedvező helyi attitűd mellett a kiterjedt szigetvilágot, a kikötőt és a kulturális adottságokat látták fontos erősségeknak. Ennek nyomán a fejlesztések első körben a történelmi erődítmények renoválására irányultak, majd később a történelemre alapozott turisztikai termékfejlesztést állították a középpontba. A turizmus természetesen születésétől kezdve kereste

³² Lindroth–Soisalon-Soininen 2002: 131–132.

³³ Lindroth–Soisalon-Soininen 2002: 131.

a letűnt korok emlékeit, de a történelmi környezetet mint a versenyképességet fokozó adottságot csak a 2000-es évektől vizsgálták kellő figyelemmel a területfejlesztésben.³⁴ Loviisa esetében nemcsak a 18. századi bástyák és a szigeterőd került az érdeklődés középpontjába, de a történelmi faházás városrészre is egyre több figyelem irányult.

A loviisai fejlesztések első célja Svartholma erődjének állagmegőrzése, fejlesztése volt. A 120x120 méteres erőd a városközponttól 10 kilométerre egy szigeten található. Ahogy korábban írtuk, létrejöttének oka a svéd és az orosz birodalom rendszeresen kiújuló konfliktusa volt a 18. században. Az erődnek valóságos harcászati szerepe végül sosem volt: az 1808-as orosz előrenyomulás hírére a védők harc nélkül feladták azt. Az oroszok politikai elítéltek börtönének használták addig, míg a krími háborúban a britek fel nem robbantották. Fokozatos állagvédelme az 1960-as évektől kezdődött. Az 1980-90-es években a helybeliek szívesen látogattak ki a szigetre, ahol a legalapvetőbb szolgáltatások kiépültek ekkorra. Emellett helyi vállalkozók a kalóz tematika köré gyerekeknek szánt kisebb programokat alakítottak ki 1991-ben.³⁵

A régészeti feltárás és helyreállítás mellett az 1990-es évek közepétől elnyert támogatások turisztikai fejlesztéseket is tartalmaztak, benne a kereskedelmi mellett hangsúlyosan a hely történelmének megismerését segítő oktatási részletekkel. Elvárás volt, hogy a hely történelme iránt érdeklődő, arról előzetes ismeretekkel rendelkező látogató igényeit is kielégítse a fejlesztés. Ezt figyelembe véve, a semmilyen kalóz múlttal nem rendelkező szigeten a kalóz programok kevésbé illeszkedtek a tervekbe. Ezek viszont a vállalkozói termékfejlesztésnek köszönhetően az 1990-es évek közepére valóságos márkává fejlődtek. A kalóz programok keretében az Ungern bástya meglátogatása mellett Svartholmán kincskereső játék várta a gyermekeket. Az oda vezető hajóúton találkozhattak helyi kalózzal, Svarttis-szal, aki a kalóz életmódról mesélt nekik. A kedvezményes szállás- és éttermi ajánlatokkal kiegészített terméket az évek során tovább bővítették: az elismert gyermekkönyveket jegyző Majjaliisa Dieckmann írónővel Svarttis kalandjairól íratott gyermekeknek szánt történeteket ki is adták. Mindez 1997-re olyan sikeres lett, hogy immár nem charter, hanem rendszeres kalóz járatok indultak Loviisából Svartholmára. Mivel azonban a látogatók nagy része a környékből jött visszatérő látogató volt, ekkorra már a kalóz program tartalmi frissítésre szorult. Tervek születtek Svartholma kalózszigetté, egyfajta tematikus parkká formálásáról. A sziget történelmi jelentősége, a lassan erősödő érdeklődés annak egykori katonai múltja iránt azonban fontosabbnak bizonyult és megakadályozta ezen terveket. Svarttis, a kalóz lassan eltűnt Loviisából.³⁶

Az új elképzeléseket a Történelmi Loviisa projekt név alatt kezdték el fejleszteni. Ez nemcsak egy új turisztikai termék kifejlesztését jelentette, de a helyi vállalkozók oktatását is. Az éttermeket, szálláshelyeket és turisztikai programokat üzemeltető vállalkozókat többek között a város 17–18. századi történetével ismertették meg. A projekt második szakaszában konkrét történelmi referenciájú termékfejlesztésben segítették az érdeklődőket. A képzések nem pusztán a már meglévő szolgáltatások

³⁴ Hill–O’Sullivan 2007: 31.

³⁵ Lindroth–Soisalon-Soininen 2002: 133.

³⁶ Lindroth–Soisalon-Soininen 2002: 134.

fejlesztését inspirálták, de többen teljesen új termékek fejlesztését határozták el. Ezek közül a jelentősebbek között említhetjük szállás- és konferenciahelyszínek 18. századi stílusú rekonstrukcióját; helyi étel- és süteményspecialitások kialakítását, amely egyedi élményt adhat egy loviisai látogatáshoz; történelmi elemeket használó szuvenírek fejlesztését vagy éppen a helyi idegenvezetők új útvonalait, amelyek a város 18. századi történelmét részletesebben mutatták be.³⁷ Mindez kapcsolódott az országos fejlesztési irányokhoz, amelyek a kultúrát, (beleértve az épített örökséget és az életmódot, többek között a helyi táplálkozáskultúrát) a turizmusfejlesztés alapvető összetevőjeként jelölte meg.³⁸

A loviisai fejlesztéseket segítette az is, hogy a város a Királyi Út (King's Road) nevű tematikus turisztikai út mentén fekszik. E turisztikai terméket a skandináv államok fejlesztették a norvég területektől svéd és finn területeken át az Orosz Birodalomig tartó történelmi útvonal nyomvonalán. A Királyi Út eredete még a 9. századra megy vissza, de a 13. században már teljes hosszában ismert volt. 1638-tól hivatalos svéd postaútvonal lett Partmenti út vagy Vyborgi út néven.³⁹ Adolf Fredrik svéd király is ezen az úton érkezett Degerby-be, hogy (az itt sosem járt) felesége után átkeresztelje azt Loviisára.⁴⁰ Az út nevét arról kapta, hogy királyi rendelet írta elő karbantartását. Az útvonal jelentős helyi fejlesztőerő lett: mentén sorra nyitották a postaállomásokat, amelyek további fejlődést hoztak a településeknek. Az éppen csak kiépített Loviisa az 1750-es évek elején lett postaállomás. Az útvonal 1809, a finn területek oroszok általi elfoglalása, majd a gőzhajózás fellendülése után fokozatosan elvesztette jelentőségét és turisztikai termékként éledt újjá a 20. század végén.⁴¹

A Királyi Út mellett a Balti-tenger körüli tengeri erőrendszer kapcsán párhuzamos észtt, svéd, orosz, finn turisztikai fejlesztések is zajlottak az 1990-es években. A loviisai projekt jól igazodott ehhez, bár világos volt, hogy a város történelmi hangulatán túl egyéb turisztikai attrakciókat is ki kellett alakítani, hogy Loviisa népszerűsíthető legyen ezen a tematikus útvonalon. A loviisai fejlesztésekhez párhuzamot keresve a helyi fejlesztőknek feltűnt, hogy számos helyen sikerült a helyi lakosságot motiválni valamilyen szintű részvételre, ezzel téve élővé e helyszíneket és egészítve ki a látogatók élményeit. Ráadásul egy történelmi rendezvény létrejöttéhez nem pusztán szervezőként van szükség számos segítőre, de résztvevőkből is több kell.⁴²

Mindezt jól kiegészítette az egykori kikötő városi rekreációs és turisztikai térként való fejlesztése. A kikötőben lassan pusztuló vörös színűre festett, gerenda sóházakat felújították, a környezetet is rendbe szedték és egyre több rendezvény került ide. Ennek hatására nyáron nyitva tartó éttermek, kávézók is idetelepedtek, illetve galériák mellett egy kisebb tengerészeti kiállítást is nyitottak az egyik sóházban. A kikötőben horgonyzik az Österstjernan jacht, amely a 19. században Loviisa és Stockholm között közlekedő hajó másolata és amelyet sétahajózásra lehet kibérelni. Innen indulnak

³⁷ Lindroth–Soisalon-Soininen 2002: 134–141.

³⁸ Nylander 2001: 80.

³⁹ Poropudas 2003: 1.

⁴⁰ Khers 2013: 23.

⁴¹ Poropudas 2003: 2–4.

⁴² Lindroth–Soisalon-Soininen 2002: 142–43.

6. kép: A svéd király érkezése. Pusztai Bertalan felvétele.

nyáron, minden csütörtökön hajójáratok Helsinkibe, illetve Svartholma erődjébe is innen jár hajójárat naponta több időpontban. A kikötőn is keresztül kanyargott a világ leghosszabb éttermi asztala. A Guinness rekord 1.3 kilométer hosszú terített asztalt a 2014-es augusztus végi régi házak hétvégéjére állították. Ez egyúttal az utolsó augusztusi szombat is, amelyen az egykor a hajósokat segítő part menti tüzek emlékére számos Balti-tenger parti városhoz hasonlóan 1999-től Loviisában is megrendezik a nyarat lezáró Ősi tüzek éjszakáját.

ÚJ HELYI ÜNNEPEK A TURISTÁKÉRT ÉS A HELYBELIEKÉRT

A loviisai turisztikai fejlesztések a korábbiakban bemutatott állami és hagyományos közösségi ünnepek helyett/mellett egészen újszerű ünnepek létrehozását sarkallták. A már évtizedek óta ismert nyári szabadtéri színházi előadások mellett, kihasználva Sibelius nemrég feltárt helyi kötődését az 1989-es kezdetek és néhány kihagyott év után 1998-tól rendszeresen megrendezik a kamarazenei koncerteket felvonultató Loviisa Sibelius Fesztivált. 1991-től tartják a loviisai kikötő előtti öbölben a kisebb vitorlásoknak rendezett Small Ships' Race-t. Loviisa egy EU-s projektnek köszönhető fejlesztés keretében 2007-től Porvoo-val együtt Finnország egyik karácsonyi városaként kezdte népszerűsíteni magát.⁴³ Hagyományosan ugyan Turku Finnország karácsonyi fővárosa, ahol karácsony napján délben, televíziós kamerák előtt a város polgármestere nyilvánosan kihirdeti a karácsonyi békét finnül és svédül. A karácsonyi időszakra azonban az

⁴³ Joulou 2017.

utóbbi években egyre több városban irányul fokozottabb figyelem. Loviisában a város turisztikai szempontból fontos helyszínein, a kikötőben, a Strömfors egykori vasgyár területén és a Malmgård udvarházban az adventi hétvégéken kézműves vásárokat tartanak. Nemcsak turistákat várnak ezekre az alkalmakra, hanem a városi tér újfajta megélését és befogadását is segíti ez a régi és új városlakóknak egyaránt.

Ugyancsak az adventi hétvégéken egy-egy régebbi házat megnyitnak a tulajdonosok a látogatók előtt. Ez a programsorozat 2007-ben kezdődött. Sikerén és más városok hasonló nyári rendezvényein felbuzdulva 2015-től augusztus végén megrendezik a Hagyományos Otthonok Hétvégéjét. Az augusztusi rendezvény azért lett alapítása után rögtön népszerű, mert a ma is használt történelmi házbelsőbe való betekintés egyedi lehetőség, amelyre számosan érkeznek Loviisán kívülről is. A házbejárást régiség- és kézműves piac egészíti ki. Mindezt a loviisai történelmi házak védelmére létrejött civilszervezet, a Loviisai Régi Házak Egyesülete (Loviisan Wanhat Talot ry.) szervezi, amely a történelmi óváros háztulajdonosait tömöríti.⁴⁴ Az egyesület legfontosabb célja, hogy a város történelmi lakóházait korhű stílusban újítsák fel, illetve, hogy a város történelmével kapcsolatos ismereteket terjesszék.

Az 1970-80-as években a város belső magjában található faházak természetesen kevésbé voltak komfortosak, mint például az atomerőmű építőknek felhúzott új társasházak. Visszaemlékezések szerint e házak akkor olcsók voltak, többet le is bontottak és helyükre modern épületek kerültek. Ma ezek védett épületek, felújításuk is csak az eredeti stílusban történhet. E korlátozások ellenére sikerült olyan helyben létrehozott értéket kapcsolni hozzájuk, amely nyomán mára a város drágább környékei közé került a faházak övezet.

Ugyan a mozgalom a finnországi svédek által lakott faházak belvárosi épületeire koncentrált, abban a helybeli svéd ajkúak, e házak tradicionális és egyre inkább elöregedő lakói kevésbé vesznek részt. Rendkívül erős azonban ebben a kreatív munkát végző, általában a fővárosban dolgozó, döntően finn nyelvű ide beköltöző értelmiségiek szerepe. Nemcsak a felújítási törekvések, de a házak kinyitása is ezekhez a beköltözőkhöz köthető. Ez a réteg a 2000-es évek eleje óta költözik Loviisába, amely a 2000 után épült autópályán kevesebb, mint egy órányira fekszik Helsinkitől. A 'pikkukaupunki-idylli', azaz kisvárosi idill a kötetlenebb munkát végző magas státuszú beköltözőket vonzotta Loviisába.⁴⁵ Interjúalanyaim szerint ez a fejlődés hasonlatos ahhoz, amin Porvoo ment korábban keresztül. Porvoot azonban ma szinte Helsinki óvárosának tartják, a kiköltözők és turisták nagy száma miatt ez a vágyott kisvárosi idill ott már kevésbé lelhető fel. Egyik interjúalanyom szerint ugyan Porvoo jelentősége már a nemzeti romantika korától világos volt, az 1970-es években kezdődő kitelepülés nyomán értelmiségi beélése lényegesen individuálisabban, szabályozatlanabban és emiatt néhány rosszul sikerült felújítást eredményezve ment végbe, mint Loviisa esetében. Mindez természetesen amiatt is alakult így, mert az épített örökség védelme lényegesen kezdetlegesebb volt.

⁴⁴ Khers 2013: 25–26.; Wanhat 2017.

⁴⁵ Erre egyébként például a Helsinkitől száz kilométerre fekvő Heinola is próbál építeni. A város ismertető turisztikai broszúrában nemcsak az élhető kisvárost népszerűsítik, de kiköltözőknek alkalmas telkeket is reklámoznak.

7. kép: A finn területek sorsa lassan eldől. Pusztai Bertalan felvétele.

A loviisai kisvárosi idillre egy évente megjelenő, száz oldalas, színes, professzionális életmód- és hirdetési újság (Pikkukaupunki; blogváltozata: pikkukaupunki.fi) is alapult, amely egyszerre gyűjti össze a szolgáltatásokat a helyieknek, de színes íásaival és minőségi illusztrációival vonzza a külső érdeklődőket is. A Creative Peak ügynökség kiadványát a város is támogatja és használja marketing tevékenységében.

2012-ben lakossági kezdeményezésre kezdődött Loviisa esküvői városként való népszerűsítése.⁴⁶ Az erre specializálódott honlapon a város területén található templomok bemutatása mellett fogadási helyszínek, illetve nászút ötletek is találhatóak.⁴⁷ Ehhez kapcsolódóan a Loviisai Régi Házak Egyesülete külön versenyt is hirdet. Esküvő versenyt hirdetnek azon vállalkozó jegyespárok között, akik leírják romantikus történetüket és a várossal való kapcsolatukat. A nyertesek a nyilvános Rózsa Esküvőn kelhetnek egybe, amelynek költségeiből jelentős részt vállalnak helybeli vállalkozások. A pályázatban külön előny, ha vegyes, finn és finnországi svéd jegyespár pályázik.⁴⁸

Felbuzdulva a történelmi szemléletű üzleti fejlesztések sikerétől a Történelmi Loviisa projekt keretében ezen új rendezvények sorába illeszkedően 1997-98-ban egy történelmi fesztivál fejlesztését határozták el. A fesztivál alapja a svéd király egyetlen rövid loviisai látogatása volt. Adolf Fredrik 1752-ben látogatott a városba, hogy megtekintse a keleti védvonal erősítési munkálatait. A várost ekkor keresztelték felesége neve nyomán Loviisára.⁴⁹ A történelmi eseményre utalva a program neve a Király Ér-

⁴⁶ Khers 2013: 1.

⁴⁷ Hääkaupunki 2017.

⁴⁸ Khers 2013: 1.

⁴⁹ Khers 2013: 23.

kezése Loviisába lett, amelyet a svartholmai építkezések megkezdésének, 1749-nek a 250. évfordulójára időzítettek. Ahogyan már korábban is írtuk a szervezők tisztában voltak azzal, hogy egy történelmi újra játzó fesztivál sikerességét jelentős mértékben segítheti, ha a helyi lakosságot sikerül partnerként megnyerni a kezdeményezéshez. Éppen ezért, az újra játzó eseményre készülve 1998-ban újsághirdetést adtak fel, amelyben résztvevőket kerestek a következő évi rendezvényeikhez. A felhívás meglepően sikeres volt és körülbelül százan jelentkeztek rá. Az érdeklődőknek egész télen kurzusokat tartottak a 18. századi életmódról. A jobb kézügyességükkel történelmi ruhákat kezdtek varrni. Ezzel párhuzamosan elkezdték kidolgozni az ünnepség forgatókönyvét. A résztvevők annyira lelkesek voltak, hogy elhatározták, létrehoznak egy civil szervezetet a történelmi hagyományok ápolására.

E szervezet, a Loviisa Érdemes Polgári Egyesület (Loviisan Kaupungin Hyvät Asumukset) szervezi napjainkig is a Király Érkezését. A ma körülbelül 70 főt számláló közösség minden tagját érdekli a történelem és szeret szerepelni az újra játzásokban, azonban e két terület egyikén sem rendelkeznek professzionális ismertetekkel. Tagja közül néhányan a Loviisai Régi Házak Egyesületének is tagjai. A fellépésekhez szükséges felszerelés karbantartása mellett a társaság folyamatosan képezi magát: kirándulásokat szerveznek történelmi helyszínekre (általában történelmi viseletben jelenve meg), történészeket hívnak számunkra érdekes témákról szóló előadásokra, történelmi ruhák szabásmintái után kutatnak, kézműveseket hívnak meg a mesterfogások eltanulására. A 18. század iránti lelkesedés magyarázataként arra hivatkoznak, hogy ez a kor, az alapítás utáni időszak egyfajta aranykor volt a városnak. A társaságnak ugyan van finnországi svéd tagja is, de több helyi interjúalanyom és a fesztivállal kapcsolatos terepmunkám tanulsága szerint is a Király Érkezésében kiemelkedő szerepe volt a frissen beköltöző finn értelmiségi elitnek és a helyi svéd nyelvű lakosság nem különösebben aktív a programban. Sőt, közülük volt olyan interjúalanyom, aki némileg visszatetszőnek érzi, hogy előfordult olyan előadás, ahol a királyt megformáló egyesületi tag nem beszélt jól svédül és hibásan olvasta fel a király szövegeit.⁵⁰ Egyik finnországi svéd interjúalanyom ezt a megjegyzést úgy kommentálta, hogy ez a hozzáállás jellemző a finnországi svéd közösségre, amely erősen kötődik a nyelvhez és ezért az ilyen jellegű történelmi rekonstrukciókban fontosnak érzi, hogy a nyelvi részlet is tökéletesen legyen reprodukálva.

A Király Érkezését először 1999-ben rendezték meg. Az esemény olyan sikeres volt, hogy még azon a nyáron meg kellett ismételni. A Loviisa Érdemes Polgári a sikeren felbuzdulva elhatározta, hogy évente megrendezi az eseményt. Színesítendő minden évben valamilyen mértékig eltérő történetet szőnek az alapot képező esemény köré. 2004-re a társaság kapcsolattrendszere annyira megerősödött, hogy finn, svéd, norvég, orosz újra játzókat is meginvitálva a szokásos eseménynél lényegesen nagyobb szabású hagyományörző katonai tábor szerveztek, amelyet 2007-ben megismételtek. A szerzőnek 2008 nyarán volt lehetősége terepmunkát végeznie Loviisában. A

⁵⁰ Az általam helyszínen vizsgált fesztiválon a király és a cár vívott sakkjátszmát a város fölötti tulajdonjogért és a szereplők egyáltalán nem szólaltak meg. Helyettük egy narrátor mondta el a történetet finnül és svédül.

8. kép: A nézők között sok a gyerek, némelyik maga is történelmi ruhában. Pusztai Bertalan felvétele.

sakkparti keretébe helyezett Király Érkezését ekkor tudtam megfigyelni, résztvevőkkel és nézőkkel rövidebb interjúkat készíteni. A fesztivál után többször visszatértem és több szervezővel készítettem hosszabb interjút.

A tereplátogatás után is igyekeztem követni Loviisa és a fesztivál fejlődését. 2017-ben ismét kiterjedt hagyományörző katonai táborot tartottak: ekkor Armfelt svéd generális csapatai orosz hadakkal ütköztek meg. Bizonyos években jelentősebb kézműves vásárt is rendeznek a katonai hagyományörző programok mellett. Az elmúlt években előfordult királyi lakoma, volt 18. századi bírósági tárgyalás, amelyen egy jogász tagjuk volt a főszereplő, de volt, hogy kihelyezték az ünnepet Svartholma erődjébe. A társulat tagjainak szereplése mellett egyik évben egy professzionális társulat adott elő egy 18. századi színdarabot. A látogatók száma fokozatosan bővült: eleinte a helybeliek, illetve a környékbeli nyaralótulajdonosok vettek részt a július második hétvégéjén rendezett eseményen. Ahogy híre ment a Király Érkezésének, a történelem iránt érdeklődők, más hagyományörző csoportok tagjai mellett egyre több turista érkezett csak emiatt Loviisába.

Loviisa Érdemes Polgárai az évek során felvették a kapcsolatot az ország többi hagyományörző közösségével. A finn reenactment, azaz történelmi újra játszó mozgalom folyamatosan gazdagodik, ráadásul a rendkívül gazdag skandináv újra játszó kontextusba illeszkedik. Ahogy korábban is jeleztem, az újra játszások elsősorban a viking korról, kisebb mértékben a középkori lovagi világgal, illetve szintén jelentős mértékben a 18. századdal foglalkoznak.⁵¹ Loviisa mellett szinte az összes jelentősebb közép-

⁵¹ Halewood – Hannam 2001.

kori vár árnyékában létrejöttek ilyen közösségek. A Helsinkiben,⁵² Hämeenlinnában,⁵³ Haminában, Turkuban,⁵⁴ Ostrobotniában és Poriban kialakult társaságok mellett Loviisa érdemes polgárai a korszak iránt érdeklődő külföldi hagyományörzőkkel is kapcsolatba kerültek.⁵⁵

E csoportok eredete és fejlődése rendkívül eltérő. A turkui és helsinki társaság például az ottani lövészegyletből nőtt ki, míg több társaságot loviisai forrásaim csak úgy jellemeztek, hogy nem is teljes történelmi újra játszó egyesület, csak lövöldözni szerező férfiak klubja (Hamina, Ostrobotnia, Turku). Napjainkra a loviisai egyesület olyan szinten mélyedt el a helyi történelem feltárásába, hogy nemcsak a környékbeli katonákból toborzott egységet vezető, évekig helyben élő Carl Gustaf Armfelt generálist, de egyéb ismert korabeli szereplőket, például af Svedstubble kapitányt vagy Petrus Serlachius lelkészt is minél pontosabban igyekeznek megszemélyesíteni.

EGY HAGYOMÁNYOKAT ŐRZŐ FESZTIVÁL MINT A TÁRSADALMI VÁLTOZÁSOK JELE ÉS TEREPE?

Tereptapasztalataim szerint Finnországban a skót, de a magyar szcénához képest is kisebb számban léteznek történelmi újra játszó fesztiválok. Ezek legtöbbször a sokáig a történelem periferiáján élt Finnország kevés jelentős történelmi színhelyén rendezik meg. A néhány nyilvánvaló helyszín (Suomenlinna, Turku, Hämeenlinna) mellett a szervezők minden esetben igyekeznek valami többé-kevésbé fontos és igazolható okot találni a fesztivál helyszínére. A finn történelemszemlélet sajátosságaira mutat rá, hogy ezek a reenactment események kizárólag három történelmi periódusra, a viking korra, a középkorra és a 18. század svéd-orosz háborúira koncentrálnak.

A finn múltértelmezés egyik vizsgálatot érdemlő megnyilvánulása, hogy milyen nagy szerepet kapnak a 18. századi svéd-orosz háborúk a reenactment és hagyományörző mozgalmakban. Ezen konfliktusok utolsó felvonásaként az 1808-1809-es úgynevezett finn háborúban veszítette el Svédország a finn területeket és lettek azok az Orosz Birodalom részei. A korszak iránti érdeklődés minden bizonnyal a modern finn nemzet létrejöttével kapcsolatos. A 19. századi orosz uralom alatt ugyanis a svéd nyelvű elit vezetésével kibontakozó és a finn paraszti kultúrát kutató, a nemzeti múltat kodifikáló, a nemzeti tájat megőrkítő modern nemzeti mozgalom vezetett a modern finn nemzet létrejöttéhez.⁵⁶

Paradox módon az ebben az írásban elemzett, a helyi hagyományok megőrzését középpontba állító esemény, a Király Érkezése tulajdonképpen a kortárs társadalmi változások kiváló jelzője. Annak ellenére így van ez, hogy a múlt, a történelmi hagyományok hitelességre törekvő színre vitelét látjuk és a felületes szemlélő számára

⁵² Helsingin Wanha Waruswäki ja Caupungin Hywät Asuckat ry.

⁵³ Hämeen Wanhan Linnan Kilta ry.

⁵⁴ Arma Aboa ry.

⁵⁵ Preobrazhensky Life Guards Oroszország – Észtország, Nerike Wermelands Caroliner Svédország, Fredrikstens Artillerie Compagnie Norvégia

⁵⁶ Klinge 1993: 80–84.; Jávorszky 1991: 89–93; Halmesvirta 2001: 153–157.

ez épp az állandóság jele. Azonban, ahogy fentebb láhattuk, a helyi társadalmi dinamikák egyértelműen jelentős változásokat jeleznek. Loviisa csendes, félreeső, meghatározóan finnországi svéd többségű kisvárosból az atomerőmű építésével nemcsak stratégiai fontosságú ipar székhelye lett, de egyúttal az erőművet építő és üzemeltető, képzett ipari szakember gárda bevándorlásának célpontja is. Ez nyilvánvalóvá tette a helyi svéd ajkú lakosságnak, hogy meghatározó változásokra lehet számítani a város kultúrájában. Az 1970-80-as években tulajdonképpen csak lassan és kisléptékben zajlottak változások, sőt, ahogy láhattuk, a társadalmi átalakulást észelve a nyilvános ünnepek szintjén talán még meg is erősödött a finnországi svéd kultúra.

Az igazi változást az 1990 után ide kiköltöző, döntő többségben finn fővárosi értelmiségi elit okozta. A lakosság ezen újabb rétege egészen másként viszonyult a város történetéhez, mint az atomerőmű kapcsán érkezők. Nemhogy elzárkózott volna ettől, hanem nagyon is beleélte magát, finn nyelvű bevándorlóként a kisvárosi idill megélésének feltételét, az otthonosságot és a helyi identitását épített erre. Ráadásul nem egyszerűen alkalmazkodott a helyi életmódhoz és kultúrához, hanem kreatív módon hasznosítani, alakítani kezdte ezt. A város korábban nem sokra értékelt faházaz övezete e réteg számára – a felújítás költséges, szabályozott és hosszadalmas volta ellenére – az idilli lakóköznyezet lett. A történelem nem az atomerőmű árnyékában megbújó kopottas múlt, hanem éppen az atomerőmű kölcsönözte ipari imázs meghaladásának eszköze. A történelem minél pontosabb megismerése, a városimázsba beépítése, majd végül újra játszása a helybeliség bizonyítéka és átélése. A rendelkezésre álló kulturális nyersanyagból nagyon tudatosan választották ki azon elemeket, amely nem pusztán szórakoztató és e középosztályi csoport számára vállalható külsőségekkel bír, de egyúttal a város többi lakója számára is az azonosulás alapja lehet. Ráadásul mindez a város turisztikai újra pozicionálására használt történelmi korszakba esik, így a csoport tulajdonképpen nemcsak okozója és mozgatója, de egyúttal kihagyhatatlan eleme lett Loviisa új imázsának.

Irodalom

AIRO, Marina

- 1994 Town festivals and family traditions. Fortification, spa, and nuclear power station. In Anna Kirveennummi – Matti Räsänen – Timo J. Virtanen (eds.): *Everyday life and ethnicity: urban families in Loviisa and Vöru, 1988-1991*. 127–139. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

ANTIKAJINEN, Jyrki

- 1989 Corporate culture and the adaptation of Finnish migrants in the 1980s. *Ethnologia Fennica* 17. 5–27.

HALEWOOD, Chris – HANNAM, Kevin

- 2001 Viking heritage tourism. Authenticity and commodification. *Annals of Tourism Research* 28. 3. 565–580.

HALMESVIRTA, Anssi

- 2001 A finn nagyhercegség. In Anssi Halmesvirta (szerk.): *Finnország története*. 144–181. Debrecen: Debreceni Egyetem.

HÄÄKAUPUNKI

- 2017 Hääkaupunki Loviisa. <http://www.visitloviisa.fi/en/info/themepages/theweddingtownloviisa> (Letöltés: 2017.12.17.)

HILL, Stephen – Diane O’SULLIVAN

- 2007 The historic environment as a contributor to regional competitiveness: evidence from Wales. *Australasian Journal of Regional Studies* 13. 1. 31–44.

JÁVORSZKY Béla

- 1991 *Észak-Európa kisebbségei*. Budapest: Magvető.

JOULU

- 2017 Loviisan Joulu. <http://loviisanjoulu.fi/fi/etusivu/> (Letöltés: 2017.12.20.)

KARONEN, Petri

- 2001 Finnország a svéd birodalom részeként. In Anssi Halmesvirta (szerk.): *Finnország története*. 67–144. Debrecen: Debreceni Egyetem.

KEHRS, Ute

- 2013 *Development of Wedding Themes for the Wedding Town Loviisa*. Unpublished thesis work. Helsinki: HAAGA-HELIA University of Applied Sciences.

KLINGE, Matti

- 1993 *Finnország rövid története*. Nyíregyháza: In Forma Kiadó.

LINDROTH, Kaija – SOISALON-SOININEN, Tuovi

- 2002 Developing a Historic Tourist Product: the Case of Loviisa, Finland. In: Richard Voase (ed.): *Tourism In Western Europe. A Collection of Case Histories*. 127–149. Oxon – New York: CABI Publishing.

LINDROTH, Kaija – Jarmo RITALAHTI – Tuovi SOISALON-SOININEN

- 2007 Creative tourism in destination development. *Tourism Review* 62. 3-4. 53–58.

NYLANDER, Mirja

- 2001 National Policy for 'Rural Tourism': the case of Finland. In: Lesley Roberts – Derek Hall (eds.): *Rural tourism and recreation: principles to practice*. 77-86. New York: CABI.

POROPUDAS, Lauri

- 2003 The King's Road in Finland. *The Posthorn* 2003. 5. 1–4.

VIRTANEN, Timo J.

- 1994a Fortification, spa, and nuclear power station. In Anna Kirveennummi – Matti Räsänen – Timo J. Virtanen (eds.): *Everyday life and ethnicity: urban families in Loviisa and Võru, 1988-1991*. 44–53. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

VIRTANEN, Timo J

- 1994b Nuclear family, extended family, step-family, single. In Anna Kirveennummi – Matti Räsänen – Timo J. Virtanen (eds.): *Everyday life and ethnicity: urban families in Loviisa and Võru, 1988-1991*. 54–59. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

VIRTANEN, Timo J

- 1994c The town as a home – the living environment of Loviisa. In Anna Kirveennummi – Matti Räsänen – Timo J. Virtanen (eds.): *Everyday life and ethnicity: urban families in Loviisa and Võru, 1988-1991*. 63–73. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

VIRTANEN, Timo J

- 1994d Public customs and family traditions. Fortification, spa, and nuclear power station. In Anna Kirveennummi – Matti Räsänen – Timo J. Virtanen (eds.): *Everyday life and ethnicity: urban families in Loviisa and Võru, 1988-1991*. 91–99. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

WANHAT

- 2017 Loviisan Wanhat Talot. <http://loviisanwanhattalot.fi/> (Letöltés: 2017.12.20.)

Pusztai Bertalan

Habilitált egyetemi docens, tanszékvezető, SZTE BTK Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék
e-mail: bpusztai@media.u-szeged.hu